

ԳՈՒՐԳԵՆ Վ. ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

ԳԱԱ պատմության ինստիտուտ, պ.գ.թ., դոցենտ

gugvard57@gmail.com

ID 0009-0002-9858-5926

DOI:10.59523/1829-4596.2023.2(27)-159

ՄԻՋԻՆ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ (1960-1975) *

Քանալի բառեր՝ Հայաստան, խորհրդային, տեխնիկում, սովորող, ուսումնարան, կրթություն, մասնագիտացում:

Ներածություն

1950-ական թթ. վերջին խորհրդային Հայաստանում կրթական բարեփոխումների արմատական վերակառուցման աշխատանքը նպատակ էր հետապնդում նոր որակի բարձրացնել կրթության մակարդակը, որը պետք է ապահովեր ժողովրդական տնտեսության հետագա զարգացումը:

Միայն ԽՍՀՄ Մինիստրների խորհրդի կողմից 1959-1960 ուսումնական տարվա ընթացքում տասնյակ որոշումներ են ընդունվել հանրակրթական դպրոցի, բարձրագույն և միջին մասնագիտական կրթական հաստատությունների աշխատանքների որակի բարելավման վերաբերյալ: Աշխատանքների արդյունավետությունը բարձրացնելու նպատակով՝ ԽՍՀՄ բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթության մինիստրության կողմից կազմվել և համապատասխան գերատեսչություններին էին ուղարկվել փաստաթղթերի ու հրահանգների ժողովածուներ:

*Ներկայացվել է 13.XI.2023 թ., գրախոսվել է 20.XI.2023 թ. և 21.XI.2023 թ., ընդունվել է տպագրության 15.XII.2023 թ.:

Հատկապես կարևոր նշանակություն ուներ 1960թ. մայիսին ԽՍՀՄ Մինիստրների խորհրդի՝ «ԽՍՀՄ բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթության մինիստրության մասին» ընդունած որոշումը¹, որում մանրամասն տրվում էր, թե ինչպիսի քաղաքականություն պիտի իրականացի մինիստրությունը համակարգի հետագա զարգացումն ապահովելու համար: ԽՍՀՄ Մինիստրների խորհուրդը 1961թ. մարտին հաստատեց միջին մասնագիտական կրթական հաստատությունների նոր կանոնադրությունը²: Մեր հանրապետության պետական – կուսակցական ղեկավարությունը քայլեր էր ձեռնարկում ապահովելու միջին մասնագիտական կրթության հետագա զարգացումը:

Միջին մասնագիտական կրթությամբ կադրերի պատրաստումը 1960-1975 թթ.

Ժողովրդական տնտեսության հետագա զարգացումն ապահովելու համար լուրջ ուշադրություն էր հատկացվում միջին մասնագիտական որակյալ կրթությամբ կադրերի պատրաստմանը: Արդեն 1960-ական թթ. սկզբին հանրապետությունում գործում էր կայուն միջին մասնագիտական կրթական համակարգ:

ՀԽՍՀ-ում 1964-1965 ուսումնական տարում գործում էին 43 միջին մասնագիտական կրթական հաստատություններ՝ 23115 սովորողով³: Այդ թվում արդյունաբերության, տրանսպորտի և շինարարության բնագավառները միջին որակավորման մասնագետներով ապահովելու նպատակով գործում էին 17 միջին մասնագիտական կրթական հաստատություններ՝ 18529 սովորող-

¹ Ст'у Среднее специальное образование в СССР 1962, 61.

² Ст'у Среднее специальное образование в СССР 1962, 73.

³ Ст'у Народное хозяйство Армянской ССР 1965, 233.

ղով⁴: Երևանում գործում էին ռադիոէլեկտրոկապի, էլեկտրոմեխանիկական, մեքենաշինական, մաթեմատիկական հաշվիչ մեքենաների, քիմիոտեխնոլոգիական, թեթև ու սննդի արդյունաբերությանների, շինարարական և ավտոտրանսպորտի տեխնիկումները⁵:

Գործում էին նաև Կիրովականի /Վանաձոր/ սարքաշինական, քիմիոտեխնոլոգիական և շինարարական, Լենինականի /Գյումրի/ հաստոցաշինական, թեթև արդյունաբերության, շինարարական, երկաթուղային տրանսպորտի, Կապանի հանքամետալուրգիական և Քաջարանի շինարարական տեխնիկումները⁶:

Գյուղատնտեսության ոլորտի համար մասնագետներ էին պատրաստում շուրջ 10 տեխնիկումներ: Երևանում գործում էին գյուղատնտեսական, գյուղմեքենայացման և ադրբեջանական գյուղատնտեսական, Գորիսում, Կամոյում /Գավառ/ և Ստեփանավանում՝ անասնաբուժական, Կիրովականում և Հոկտեմբերյանում /Արմավիր/ գյուղատնտեսական, Լենինականում՝ հողջրօգտագործման, Օձունում՝ պտուղբանջարեղենի տեխնիկումները: Սովորողների թիվը՝ 5115 էր: Ցերեկային ուսուցմամբ ուսանում էին 2451 հոգի, որը կազմում էր ընդհանուրի մոտ 48 %-ը⁷:

Այդ ուսումնական տարում միջին մասնագիտական կրթությամբ մանկավարժական կադրեր էին պատրաստում Երևանի ռուսական և Լենինականի մանկավարժական ուսումնարանները:

⁴ Տե՛ս Народное хозяйство Армянской ССР 1965, 231 -232 /հաշվարկները կատարվել են մեր կողմից՝ վիճակագրական տվյալների հիման վրա/:

⁵ Տե՛ս Народное хозяйство Армянской ССР 1965, 231 -232 /հաշվարկները կատարվել են մեր կողմից՝ վիճակագրական տվյալների հիման վրա/:

⁶ Տե՛ս Народное хозяйство Армянской ССР 1965, 231 -232 /հաշվարկները կատարվել են մեր կողմից՝ վիճակագրական տվյալների հիման վրա/:

⁷ Տե՛ս Народное хозяйство Армянской ССР 1965, 231 /հաշվարկները կատարվել են մեր կողմից՝ վիճակագրական տվյալների հիման վրա/:

րը, որոնք ունեին 1154 սովորող⁸: Կրթամշակութային ոլորտում գործում էին 6 միջին մասնագիտական հաստատություններ՝ Երևանի ակումբագրադարանային տեխնիկումը, գեղարվեստի, պարարվեստի, երաժշտական, նաև Լենինականի և Կիրովականի երաժշտական ուսումնարանները՝ 1285 սովորողով⁹: Առողջապահության ոլորտում կար 4 միջին մասնագիտական կրթական ուսումնարան՝ 2147 սովորողով: Դրանք տեղաբաշխված էին Երևանում, Լենինականում, Կապանում և Դիլիջանում¹⁰:

Հանրապետության միջին մասնագիտական կրթական հաստատությունների գերակշիռ մասը կադրեր էր պատրաստում արդյունաբերական տարբեր ճյուղերի համար: Մեքենաշինության, սարքաշինության, ռադիոտեխնիկայի և կապի, քիմիական տեխնոլոգիայի մասնագիտություններով սովորողների թիվը 1962թ. հասնում էր մոտ 60 %-ի¹¹: Հատկապես ավելացել էր տեխնիկումների երեկոյան և հեռակա ուսուցման սովորողների թիվը: Երեկոյան 16 և հեռակա 21 ուսուցման բաժիններում ընդգրկված էին սովորողների ընդհանուր թվի 40 %-ը¹²:

1960-ական թթ. առաջին կեսին հանրապետության միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունները տեղաբաշխված էին հիմնականում քաղաքներում. Երևանում՝ 20, Լենինականում՝ 8, Կիրովականում՝ 5, Կապանում՝ 2, Դիլիջանում, Գորիսում, Ստեփանավանում, Օձունում, Քաջարանում՝ մեկա-

⁸ Տե՛ս Народное хозяйство Армянской ССР 1965, 231 /հաշվարկները կատարվել են մեր կողմից՝ վիճակագրական տվյալների հիման վրա/:

⁹ Տե՛ս Народное хозяйство Армянской ССР 1965, 231 /հաշվարկները կատարվել են մեր կողմից՝ վիճակագրական տվյալների հիման վրա/:

¹⁰ Տե՛ս Народное хозяйство Армянской ССР 1965, 233 /հաշվարկները կատարվել են մեր կողմից՝ վիճակագրական տվյալների հիման վրա/:

¹¹ Տե՛ս Народное хозяйство Армянской ССР 1965, 231 /հաշվարկները կատարվել են մեր կողմից՝ վիճակագրական տվյալների հիման վրա/:

¹² Տե՛ս Սովետական Հայաստան 1962, N 17:

կան: Երևանի տեխնիկումների մի մասը մասնաճյուղեր ուներ հանրապետության տարբեր շրջաններում¹³:

Սակայն միջին մասնագիտական կրթական հաստատությունների աշխատանքում կային բազմաթիվ թերություններ: Հանրապետության կուսակցական-պետական մարմինները հիմնականում ուշադրությունը հատկացրել էին տեխնիկումների և սովորողների քանակական աճին: Մինչդեռ, այդ հաստատությունների շենքային պայմանները, նյութատեխնիկական բազան, ուսումնամեթոդական ծրագրերն ու պլաններն և դասագրքերը չէին համապատասխանում ժամանակի պահանջներին:

Պարբերական մամուլում ծավալվեց քննարկում՝ միջին մասնագիտական կրթական հաստատությունների աշխատանքում տեղ գտած բացթողումների վերաբերյալ: ՀԽՍՀ Մինիստրների խորհրդի բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթության կոմիտեի նախագահ Գ. Հայրյանը, նշելով նմանատիպ բացթողումները, մասնավորապես անդրադառնում էր մայրենի լեզվով դասագրքերի և ուսումնամեթոդական ձեռնարկների տպագրման վիճակին, գրելով հետևյալը. «Ամեն անգամ այդ հարցը դնելիս մեզ ասում են, թե թուղթ չկա: Ճիշտ է, հանրապետության թղթի ֆոնդը մեծ չէ, սակայն այդ ֆոնդի ռացիոնալ օգտագործելու դեպքում միշտ կարելի է բաժին հանել տեխնիկումների համար»¹⁴:

Կարևոր էր համարվում որակյալ մասնագետ մանկավարժներով տեխնիկումների և ուսումնարանների ապահովումը: Միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում տվյալ ժամանակաշրջանում աշխատող մանկավարժներից բարձրագույն կրթություն ունեին 90, թերի բարձրագույն՝ 7 և միջնակարգ

¹³ Տե՛ս Народное хозяйство Армянской ССР 1965, 231-232 /հաշվարկները կատարվել են մեր կողմից՝ վիճակագրական տվյալների հիման վրա/:

¹⁴ Տե՛ս Սովետական Հայաստան 1962, N 198:

կրթություն՝ 3%-ը¹⁵: Այն խնդիրները, որոնք դրվում էին միջին մասնագիտական կրթական հաստատությունների առջև, պահանջում էին որակական փոփոխություններ կատարել և բարձրացնել այդ հաստատությունների մանկավարժական կոլեկտիվների գործունեության արդյունավետությունը¹⁶: Սակայն տեխնիկումներում և ուսումնարաններում որոշ ղեկավար կադրերի նշանակման հարցում առաջին տեղում դրվում էր գաղափարաքաղաքական պատրաստվածությունը և նոր միայն մասնագիտական ունակությունները: Այդ պաշտոններում նշանակվում էին կուսակցականներ, որոնց մասնագիտությունը չէր համապատասխանում իրենց ղեկավարած ուսումնական հաստատության բնույթին:

ՀԿԿ Կենտկոմի բյուրոն 1962 թ. հուլիսին քննարկելով «Հանրապետության միջնակարգ մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների աշխատանքների վիճակի ու դրանց բարելավման միջոցառումների մասին» հարցը, նշեց այդ ոլորտի աշխատանքները վերակառուցելու ուղղությամբ ձեռք բերված հաջողությունները և միաժամանակ արձանագրեց էական բացթողումներ: Դա վերաբերվում էր կադրերի պատրաստման անհամաչափությանը¹⁷: Հանրապետության բարձրագույն կրթությամբ 100 ճարտարագետին և գյուղատնտեսին համապատասխանաբար ընկնում էր 80 տեխնիկ և 55 կրտսեր գյուղատնտես¹⁸: Տեխնիկումների մեծ մասը չունեի ուսումնական մասնաշենքեր և հանրակացարաններ: Դրանց նյութատեխնիկական բազան աղքատիկ էր, ուսումնադաստիարակչական աշխատանքներում տեղ էին գտել բազմաթիվ թերություններ: Բյուրոյի որոշման մեջ

¹⁵ Տե՛ս Սովետական Հայաստան 1962, N 198:

¹⁶ Տե՛ս Սովետական Հայաստան 1962, N 198:

¹⁷ Տե՛ս Սովետական Հայաստան 1962, N 198:

¹⁸ Տե՛ս Սովետական Հայաստան 1962, N 198:

առանձնահատուկ տեղ էր տրվում տեխնիկումները որակյալ մանկավարժական կադրերով ապահովելուն և մայրենի լեզվով դասագրքերի հրատարակմանը: ՀԿԿ Կենտկոմի բյուրոն համապատասխան կուսակցական – պետական մարմիններից պահանջեց կարճ ժամկետում վերացնել նկատված թերությունները և կարգավորել համակարգի աշխատանքները¹⁹:

Պետական-կուսակցական մարմինների ձեռնարկված միջոցառումների շնորհիվ յոթնամյա պլանի (1959-1965) կատարման ընթացքում աստիճանաբար կարգավորվեց համակարգի գործունեությունը: Սակայն դեռևս կային բավականին բացթողումներ: 1961-1965 թթ. հանրապետության միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատություններն ավարտել էին շուրջ 17,8 հազար մասնագետներ, իսկ բուհերը՝ շուրջ 15,4 հազար²⁰: Միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատություններ ավարտած մասնագետների թիվը դեռևս բավարար չէր, քանի որ պետության կողմից առաջադրված պահանջը՝ 2-3 անգամ գերազանցել բուհական կրթությամբ մասնագետների թիվը, չէր կատարվել: Դա կապված էր պատկան մարմինների կողմից ոչ ճիշտ պլանավորման հետ, երբ հիմնականում ուշադրություն էր հատկացվում բուհն ավարտած և առավել բարձր որակավորում ունեցող մասնագետներին: Այդուհանդերձ, որակական տեսակետից տեղի էր ունեցել որոշ առաջընթաց:

Բարձրագույն և միջին մասնագիտական կրթական հաստատությունների գործունեության արդյունավետությունը բարձրացնելու և այլ գերատեսչությունների հետ առավել համակարգված աշխատանքների կազմակերպման ու պլանավորման նպատակով ՀԽՍՀ Մինիստրների խորհրդի 1965 թ. դեկտեմբերի 20-ի որոշման համաձայն ստեղծվեց ՀԽՍՀ Բարձրագույն և միջնա-

¹⁹ Տե՛ս Հուրիխանյան 1975, 195-197:

²⁰ Տե՛ս Народное хозяйство Армянской ССР за 60 лет 1980, 280.

կարգ մասնագիտական կրթության մինիստրությունը: Զգալիորեն ավելացվեցին այս ոլորտի ֆինանսական հատկացումները: Արդեն 1970 թ. մինիստրության բյուջետային - ֆինանսական ծավալը կազմում էր 8.5 միլիոն ռուբլի: Աճել էին նաև կապիտալ շինարարության ներդրումները՝ 2,2 միլիոնից հասնելով 5,6 միլիոն ռուբլու: Մեկ տեխնիկումի բյուջետային - ֆինանսական հատկացումը միջին հաշվով կազմում էր 251 հազար 750 ռուբլի²¹:

ԽՄԿԿ Կենտկոմի և ԽՍՀՄ Մինիստրների խորհրդի 1966 թ. սեպտեմբերի 3-ի համատեղ որոշմամբ ԽՍՀՄ բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթության մինիստրությանը հանձնարարվեց մշակել բուհերի և տեխնիկումների նոր կանոնադրությունների նախագծեր: Բուհերին և տեխնիկումներին տրվում էր առավել ինքնուրույն գործելու իրավունք: Ընդլայնվում էին դրանց ղեկավարների իրավունքներն ուսումնական, գիտական, տնտեսական հարցերը լուծելիս և այլն: Այս որոշման ընդունումը բավականին նպաստեց նաև մեր հանրապետությունում բուհական և միջին մասնագիտական կրթության հետագա զարգացմանը:

Արդեն 1966-1970 թթ. ընթացքում միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների աշխատանքում տեղի ունեցան որակական փոփոխություններ: Այդ տարիներին ինդուստրիալ-տեխնոլոգիական տեխնիկումներ բացվեցին Սևան, Ալավերդի, Կամո, Հրազդան, Հոկտեմբերյան քաղաքներում, խորհրդային առևտրի տեխնիկում՝ Երևանում: Մանկավարժական ուսումնարան էր կազմակերպվել Գորիսում, երաժշտական - մանկավարժական՝ Երևանում, ակումբա-գրադարանային տեխնիկում՝ Էջմիածնում, բժշկական ուսումնարան՝ Վարդենիսում:

²¹ Տե՛ս Բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթություն 1971, N 4, 26-27:

Միայն այդ տարիներին Երևանում, Լենինականում և Կիրովականում, ինչպես նաև 21 փոքր քաղաքներում ու մեծ գյուղերում գործում էին տեխնիկումներ և ուսումնարաններ²²: Շահագործման հանձնվեցին Երևանի, Լենինականի, Կիրովականի, Ղափանի երաժշտական ուսումնարանները²³, Լենինականի հաստոցա-գործիքաշինական, Սևանի ինդուստրիալ-տեխնոլոգիական, Երևանի և Կիրովականի քիմիատեխնոլոգիական տեխնիկումների նոր ուսումնական մասնաշենքերը: Երևանում, Արարատում, Ալավերդիում, Չարենցավանում ու այլ քաղաքներում գործող տեխնիկումների և ուսումնարանների համար կառուցվել էին հանրակացարաններ²⁴:

Հանրապետությունում ութերորդ հնգամյակի (1966-1970) վերջին կար 64 միջնակարգ մասնագիտական ուսումնական հաստատություն՝ ավելի քան 47450 սովորողով, որոնք մասնագիտանում էին շուրջ 160 մասնագիտություններով²⁵: Հատկապես կարևոր էր մասնագիտական նոր բաժինների ստեղծումը քիմիական-տեխնոլոգիական, հանքարդյունաբերության, ավտոմատացման և էլեկտրոսարքավորումների ոլորտներում: Այդ հնգամյակի ընթացքում տեխնիկումները և ուսումնարանները տվել էին 38186 մասնագետ²⁶: Զգալիորեն ամրապնդվել էր տեխնիկումների և ուսումնարանների նյութատեխնիկական բազան: Բնակչության շրջանում աճել էր հետաքրքրությունը միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների նկատմամբ: Դա է վկայում այդ հաստատությունների դիմորդների թվի զգալի ավելացումը: Միայն 1968-1969 ուսումնական տարում դի-

²² Տե՛ս **Կոզմոյան** 1977, 225:

²³ Տե՛ս **Պողոսյան** 1980, 15:

²⁴ Տե՛ս Բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթություն 1971, N 4, 5: **Հուրիխանյան** 1975, 116:

²⁵ Տե՛ս Բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթություն 1971, N 4, 26:

²⁶ Տե՛ս Բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթություն 1971, N 4, 27:

մորդների թիվը հասավ 24200-ի՝ 11600 տեղի համար: Դրական գնահատական ստացած բոլոր դիմորդներն ընդունվել էին²⁷:

Հանրապետության միջնակարգ մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում այդ տարիներին աշխատում էին 3340 մանկավարժներ, որոնցից 200-ն արժանացել էին հանրապետության վաստակավոր ուսուցչի կոչման²⁸:

Զգալի ուշադրություն էր հատկացվում միջին մասնագիտական կրթական հաստատությունների մանկավարժների որակավորման բարձրացմանը: ԽՍՀՄ Բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթության մինիստրի 1968 թ. հունիսի 6-ի հրամանով Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտին կից ստեղծվեց միջնակարգ մասնագիտական կրթական հաստատությունների մանկավարժների որակավորման բարձրացման ֆակուլտետ, որը 1972 թ. սեպտեմբերին վերակազմվեց բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթական հաստատությունների մանկավարժների որակի բարձրացման ֆակուլտետի: Այն կարևոր դեր խաղաց մանկավարժների գիտելիքները հարստացնելու և նոր գիտատեխնիկական հայտնագործություններին ծանոթացնելու գործում: Միայն 1970-ական թթ. առաջին կեսին պոլիտեխնիկական ինստիտուտում դասախոսների որակի բարձրացման դասընթացներն ավարտել էին միջին մասնագիտական կրթական հաստատությունների 500 մանկավարժներ²⁹: Դպրոցների միջին մասնագիտական կրթություն ունեցող մանկավարժական կադրերի որակավորումն իրականացնում էր ուսուցիչների կատարելագործման հանրապետական (հիմնադրվել է 1949 թ.) և Երևանի քաղաքային (հիմնադրվել է 1967 թ.) ինստիտուտների կողմից: 1968 թ. հանրապետական ինստիտուտի

²⁷ Տե՛ս Բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթություն 1971, N 4, 7:

²⁸ Տե՛ս Բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթություն 1971, N 4, 10:

²⁹ Տե՛ս Հովակիմյան 1977, 298:

մասնաճյուղերը բացվեցին Լենինականում և Կիրովականում³⁰:

Մասնագիտական որակավորման բարձրացման ֆակուլտետներ էին կազմակերպվել Երևանի Խ. Աբովյանի անվան մանկավարժական ինստիտուտում և Կոմիտասի անվան կոնսերվատորիայում: Միջին մասնագիտական կրթական հաստատությունների դասախոսների որակավորման բարձրացումը կատարվում էր նաև Խորհրդային Միության այն քաղաքներում, որտեղ կային համապատասխան մասնագիտությունների գծով ֆակուլտետներ: Փաստորեն գործում էր կայուն, զարգացող միջին մասնագիտական կրթական համակարգ:

Սակայն դեռևս կային բավականին թերություններ: Դրանք հատկապես վերաբերում էին ուսման որակի բարձրացմանը, տեխնիկումների և ուսումնարանների ընդունելության քննությունների պլանավորմանը, շրջանավարտների տեղաբաշխմանը, ուսումնական գործընթացի կազմակերպմանը և ուսումնադաստիարակչական աշխատանքների ցածր մակարդակին: Արտադրական պրակտիկան շարունակում էր շատ հաճախ ձևական բնույթ կրել: Շարունակում էր խնդրահարույց լինել միջին մասնագիտական ուսումնական հաստատությունները դասագրքերով, ուսումնամեթոդական ձեռնարկներով և տեխնիկական տեղեկատուներով ապահովելը: Հանրապետության պետական-կուսակցական ղեկավարությունը պահանջում էր լուրջ ուշադրություն հատկացնել թերությունների վերացմանը: «Ընթացիկ հնգամյակում Հայկական ԽՍՀ Մինիստրների խորհուրդը պետք է հատուկ ուշադրություն նվիրի բուհերի և տեխնիկումների նյութատեխնիկական և ուսումնա-լաբորատոր բազայի ամրապնդմանը, մասնագիտությունների պլանավորման և նոր ստեղծվող ուսումնական հիմնարկների տեղաբաշխման ժամանակ ղեկա-

³⁰ Տե՛ս Ղազախեցյան 1972, 210:

վարվի հանրապետության տնտեսության, գիտության և մշակույթի զարգացման հեռանկարային պահանջներով ու առանձնահատկություններով»,- նշվում էր 1971 թ. փետրվարին կայացած ՀԿԿ 25-րդ համագումարում Կենտկոմի առաջին քարտուղար Ա. Քոչինյանի հաշվետու զեկուցման մեջ³¹:

1971 թ. հոկտեմբերին, ԽՄԿԿ Կենտկոմը և ԽՍՀՄ Մինիստրների խորհուրդն ընդունեցին «Բարձրագույն ու միջնակարգ մասնագիտական ուսումնական հաստատությունների ուսանողների և սովորողների նյութական ու բնակարանային-կենցաղային պայմանների հետագա բարելավման միջոցառումների մասին» որոշումը: Միջին մասնագիտական կրթական հաստատությունների սովորողների կրթաթոշակը բարձրացվում էր 50 %-ով՝ հաշվի առնելով նրանց մասնագիտական կողմորոշումը և առաջադիմությունը: Միայն կրթաթոշակների բարձրացման և թոշակառուների թվի ընդլայնման համար պետական միջոցներից լրացուցիչ հատկացումները կազմելու էին 1,5 միլիարդ ռուբլի³²: Նախատեսվում էր բարելավել բուհերի և տեխնիկումների ուսանողների հանրակացարանային պայմանները, կրթական հաստատություններում կազմակերպել հասարակական սննդի և բժշկական սպասարկման կետեր³³: ՀԿԿ Կենտկոմը և ՀԽՍՀ Մինիստրների խորհուրդը 1971 թ. դեկտեմբերին այս որոշումը քննարկեցին և հավանություն տվեցին: Կուսակցական-պետական մարմինները պարտավոր էին անհրաժեշտ միջոցներ ձեռնարկել՝ ապահովելու սովորողների նյութական ու բնակարանային-կենցաղային պայմանները, բուժսպասարկումը և այլն³⁴:

Որոշման կենսագործումը հնարավորություն էր տալիս որոշ

³¹ Տե՛ս Սովետական Հայաստան 1971, N 48:

³² Տե՛ս Սովետական Հայաստան 1971, N 249:

³³ Տե՛ս Սովետական Հայաստան 1971, N 249:

³⁴ Տե՛ս ՀԱԱ, ֆ. 1, ց. 96, գ. 60, թ. 3-15:

չափով վերացնել սովորողների և ուսանողների ֆինանսական խնդիրներն ու բարելավել նրանց կենցաղային պայմանները: Բացի այդ, այն դպրոցների մեծ թվով շրջանավարտների շահագրգռում էր սովորելու բուհական և միջին մասնագիտական կրթական հաստատություններում:

Շնորհիվ ձեռնարկված միջոցառումների՝ միջին մասնագիտական կրթության համակարգի աշխատանքներում զգալի տեղաշարժ կատարվեց: Արդեն 1975 թ. հանրապետությունում կային 63 միջին մասնագիտական կրթական հաստատություններ՝ 51.200 սովորողներով³⁵: Տեխնիկումների մեծ մասը կադրեր էր պատրաստում հանրապետության արդյունաբերական ձեռնարկությունների համար:

Եզրակացություններ

1960-1970 ական թթ. առաջին կեսին Խորհրդային Հայաստանում ժողովրդական տնտեսության զարգացման արդյունավետությունը բարձրացնելու համար անհրաժեշտ էին որակյալ միջին մասնագիտական կրթությամբ կադրեր: Այդ տարիներին հանապետությունում գործող միջին մասնագիտական կրթական համակարգը կադրեր էր պատրաստում արդյունաբերության, գյուղատնտեսության և կրթամշակութային տարբեր բնագավառների համար: Անհրաժեշտ էր մեծացնել միջին մասնագիտական կրթական հաստատությունների քանակը և բարձրացնել դրանց որակական մակարդակը:

Հանրապետության պետական-կուսակցական ղեկավարության ընդունած որոշումների հիման վրա ընդլայնվեց գործող համակարգը: Միջին մասնագիտական կրթական հաստատությունների համար կառուցվեցին տիպային համալիրներ և հանրակա-

³⁵ Ст'u Народное хозяйство Армянской ССР за 60 лет 1980, 273.

ցարաններ, նյութատեխնիկական բազան համալրվեց նոր սարքավորումներով ու լաբորատորիաներով:

Ժամանակի պահանջներին համապատասխան վերանայվեցին ուսումնական ծրագրերը և պլանները, հրապարակվեցին մայրենի լեզվով դասագրքեր: Ուսուցման որակը բարձրացնելու նպատակով համակարգը համալրվեց նոր մասնագետ մանկավարժական կադրերով, բացվեցին բուհերին կից վերապատրաստման դասընթացներ: Կարևոր նշանակություն ունեցավ սովորողների կրթաթոշակի բարձրացումը, ինչպես նաև սոցիալական, առողջապահական երաշխիքների տրամադրումը:

Այսպիսով՝ քննվող ժամանակաշրջանում, մեր հանապետությունում զգալի աշխատանք կատարվեց միջին մասնագիտական կրթական հաստատությունների զարգացման ուղղությամբ:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթություն 1971, Երևան, N 4, էջ 5-10, 26-27:

Կոզմոյան Կ. 1977, Քաղաքների զարգացումը Սովետական Հայաստանում 1920-1970, Երևան, ՀԽՍՀ ԳԱ, 359 էջ:

ՀԱԱ, Ֆ.1, ց. 96, գ. 60, թ. 3-15:

Հայրապետյան Ա. 1974, Սոցիալիզմի կառուցումը և կադրերի պատրաստումը Հայաստանում, Երևան, «Հայաստան» հրատ., 231 էջ:

Հովակիմյան Ս. 1977, Բարձրագույն տեխնիկական կրթության զարգացումը Սովետական Հայաստանում, Երևան, 553 էջ:

Հուրիխանյան Փ. 1975, Բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթության զարգացումը Սովետական Հայաստանում, Երևան, ԵՊՀ հրատ., 212 էջ:

Հուրիխանյան Փ. 1969, Միջնակարգ մասնագիտական կրթությունը Սովետական Հայաստանում /Համառոտ ակնարկ/ Երևան, 242 էջ:

Ղազարեցյան Ա. 1972, Հանրակրթական դպրոցը Սովետական Հայաստանում, Երևան, «Լույս» հրատ., 210 էջ:

Պողոսյան Հ. 1980, Սովետական Հայաստանի բարձրագույն և միջնակարգ մասնագիտական կրթությունը 60 տարում, Երևան, Գիտելիք ընկերություն, 24 էջ:

Սովետական Հայաստան 1962, օգոստոսի 24, N 198:

Սովետական Հայաստան 1971, հոկտեմբերի 26, N 249:

Սովետական Հայաստան 1962, հունվարի 20, N 17:

Սովետական Հայաստան 1971, փետրվարի 26, N 48:

Народное хозяйство Армянской ССР за 60 лет, Ереван, 1980, изд. “Айастан”, 340 с..

Народное хозяйство Армянской ССР 1965, Ереван, с. 231 – 233.

Среднее специальное образование в СССР 1962, Москва, Высшая школа, 268 с..

Гурген В. Варданян, *Институт истории НАН РА, к.и.д., доцент*,
**Развитие среднего специального образования в Советской
Армении (1960-1975)**

Резюме

С целью эффективного развития народного хозяйства в Советской Армении в 1960-1970-х гг. необходимо было подготовить высококвалифицированные среднеспециальные кадры. Среднеспециальная образовательная система республики готовила специалистов разных отраслей промышленности, сельского хозяйства и культурной сферы.

В республике необходимо было увеличить число среднеспециальных учреждений, поднять уровень образования в данных учреждениях. Основываясь на решениях и директивах государственно-политического руководства страны, продолжалось развитие действующей системы среднеспециального образования, строились новые типовые комплексы и общежития. Материально-техническая база оснащалась современным оборудованием, лабораториями. Были пересмотрены и приведены в соответствие с требованиями времени учебные программы, планы, изданы

учебные пособия и учебники на армянском языке. В вузах республики были открыты курсы по переподготовке специалистов со среднеспециальным образованием. Важное значение имело повышение стипендии учащихся техникумов и училищ, предоставление им социально-медицинских услуг.

Таким образом, в республике в рассматриваемый период была проделана значительная работа по развитию системы среднеспециального образования.

Ключевые слова: Армения, советская, техникум, учащийся, училище, образование, специализация.

Gurgen V. Vardanyan, *Institute of History of the NAS RA, PhD in History, Associate Professor, Secondary vocational educational in Soviet Armenia (1960– 1975)*

Summary

In 1960-1970s to increase the effectiveness of development of national economy in Soviet Armenia, qualified human resources with secondary education were needed. The Secondary Educational System of our republic was producing specialists for different fields of industry, agriculture, education and culture. There was a need to increase the level of Specialized Secondary Education Institutions both in quality and quantity.

Due to the decisions made by the authorities of state-parties, the incumbent system was extended, new typical complexes and dormitories were built for the Specialized Secondary Education Institutions, the material-technical base was enriched with new equipment and laboratories, the educational programs and plans were reviewed, the workbooks were published in native language. The great importance was given to the arrangements of the industrial practices.

For advancing the quality of education, the system was enrolled with new pedagogical specialists. The educational grants were raised, the social and health guaranties were provided.

Thus, in our republic, essential efforts were made for the development of Specialized Secondary Education Institutions in observed period.

Key words: Armenia, Soviet, Technical Institute, learner, institution, education, specialization.